

Сычова, І.С. Эмацыянальная стрыманасць як адметная рыса менталітэту беларусаў-палешукоў /І.С. Сычова // Матэрыялы VIII Междунар. науч. конф. “Менталітэт славян і інтэграцыйныя працэсы : гісторыя, сучаснасць, перспектывы”, Гомель, 23-24 мая 2013 г., в 2 ч. /М-во адукацыі Респ. Беларусь, ГГТУ ім. П.О.Сухого [і др.] ; пад агул. рэд. В.В. Кірыенка. – Гомель, 2013. – С. 357–359.

Эмацыянальная стрыманасць як адметная рыса менталітэту беларусаў-палешукоў

І.С. Сычова

Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І.П. Шамякіна, г. Мазыр

На тэрыторыі сучаснай Беларусі вылучаецца шэсць гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў, у тым ліку і Усходняе Палессе, дзе існуюць больш дробныя адзінкі – Мазырскае (Петрыкаўскі, Жыткавіцкі, Брагінскі, Мазырскі, Калінкавіцкі, Хойніцкі, Лельчыцкі, Нараўлянскі і Ельскі раёны), Тураўскае і Прыпяцкае Палессе. Палешукі – найменне карэнных жыхароў Палесся, якое ў гістарычных крыніцах упамінаецца ў 1613 г. у адносінах да насельнікаў узбярэжжа Прыпяці [5, с. 378].

Кансерватызм, насцярожаная адносіны да ўсяго новага, невядомага вылучаюць карэнных насельнікаў Палесся сярод суседзяў. І.А. Сербай пісаў: *“всё свое родное хорошо и красиво, а все чужое худо и безобразно – представляет характерную черту полешука. Он скорее позаимствует для себя что-нибудь новое у далеких чужих, нежели у близких своих. Таким образом, люди веками живут бок-о-бок друг с другом и все-таки не сливаются в одну общую массу, все еще делятся на мелкие общины с резко выраженным самобытным житейским укладом”* [4, с. 15-16].

Даследчыкі адзначаюць сціпласць, сарамлівасць, эмацыянальную стрыманасць мясцовых жыхароў: *“Дакапацца да глыбіні душы палешука, да яго псіхічных перажыванняў неймаверна цяжка. Нягледзячы на тое, што па сваёй натуре палешук гаварлівы, парою амаль як дзіця, аднак перад староннімі адкрываецца неахвотна альбо пагружаецца ва ўпартае маўчанне, якое нялёгка пераламаць”* [3, с. 526].

Для беларусаў-палешукоў характэрны недаверлівасць да малазнаёмых, асцярожнасць у выказваннях, што тлумачыцца і абасобленасцю краю, і ментальнымі адметнасцямі, і гістарычнымі падзеямі савецкага перыяду (калектывізацыя, палітычныя рэпрэсіі, нямецкая акупацыя).

Пры гэтым палешукі ў большасці людзі гаваркія, кемлівыя, разважлівыя, зацікаўленыя і ўважлівыя слухачы. Пры сустрэчы з незнаёмымі яны актыўна цікавяцца навінамі, па-майстэрску пераводзячы размову на справы субяседніка або штодзённыя, нязначныя клопаты. Асабістыя ж перажыванні, як правіла, глыбока схаваны ў душы беларуса-палешука: *“Кожнае асцярожнае звартанне на нешта такое, што не мае*

практичнага прымянення ў штодзённым жыцці, лічыцца гультайствам, непаваротліваасцю і нетактоўнасцю” [3, с. 526-527].

Адзначаныя ментальныя асаблівасці знаходзяць праяўленне ў сямейным жыцці, адносінах да дзяцей, вызначаюць адметнасць мясцовых выхаваўчых традыцый.

Для народнай педагогікі Мазырскага Палесся, характэрна арыентацыя на стрыманасць пачуццяў, строгасць і некаторую сапраўдную або і паказную суровасць, імкненне не дапусціць празмернага пеставання дзяцей.

Адпаведна мясцовым звычаям, пшчоту да дзіцяці магла публічна выказаць толькі маці і то гадоў да шасці, не больш. Паўсямесна лічылася, што дзеці мусяць слухацца бацькоў, дзяцей няможна *“распускаць”*.

Такія адносіны характэрны і для іншых народаў, прадстаўнікоў традыцыйных культур. Г.Н.Волкаў, пачынальнік этнапедагогікі, адзначаў: *“В специфике общения проявляется национальный характер. Чуваши, например, очень сдержаны в проявлении чувств. Поцелуев никто не видит. Мать, кормя младенца, целует макушку, начнет ребенок ходить – самая нежная ласка – гладит по голове, старше станет – по спинке нежно похлопает (чаще это делает бабушка, нежели мать). Есть пословица: «Чуваши целует дважды: в колыбельке и в гробу»* [1, с. 140].

Па народных уяўленнях, любоў да дзіцяці, увага да яго духоўных і матэрыяльных патрэб павінна быць разумнай (абмяжоўваць бацькоўскія пачуцці розумам), спалучацца з высокай патрабавальнасцю: *“Любі дзіця, як душу, а калаці як грушу”* [2, с. 134], *“Няшчасныя тыя дзіцяці, якіх не жураць ні бацькі, ні маткі”* [2, с. 134].

Падобныя адносіны ў сям’і адабраліся і заахвочваліся грамадскай думкай: *“Таму малады хлопец, які нядаўна быў звязаны з нарачонаю як роўны з роўнаю і нават праяўляў у нейкай меры сваё рыцарства, стаўшы яе мужам, робіцца грубым. Расказваюць, што адзін маладажон, застаўшыся як малодшы сын на бацькаўшчыне, адкроіўшы падчас абеду дзве танюсенькія лустачкі хлеба, падае іх бацькам са словамі: – Мама альбо тата, баржджэй бяры, бо зломіцца! А затым, адваліўшы тоўстую скібу, кінуў яе жонцы, буркнуўшы: – На, удавіся! Таўшчыня лусты пераконвае, што сын больш дбае пра жонку, чым пра бацькоў, але звычай вымушае замаскаваць добры намер варварскім выкрыкам”* [3, с. 528].

Даследчыкамі традыцыйнай культуры Мазырскага Палесся і настаўнікамі, якія прыязджалі працаваць у гэтыя мясціны, заўважана, што патрабаванні да дзяцей на Мазырскім Палессі вызначаліся строгасцю, асабліва пры незнаёмых, каб не падумалі, што дзеці дрэнна выхаваныя, што бацькі ім патураюць.

У прысутнасці чужых людзей дзецям забаранялася перашкаджаць дарослым (*“лезці ў вочы”, “блутацца пад рукамі”*), таму яны звычайна знаходзіліся на печы, за печчу або на вуліцы. У выніку дапытлівасць і

адкрытасць, уласцівыя дзецям, спалучаліся са сціпласцю і сарамлівасцю, стрыманасцю ў гаворцы, недаверлівасцю і насцярожанасцю да малазнаёмых. Гэтыя рысы выхоўваліся мэтанакіравана ў штодзённых зносінах і на прыкладзе старэйшых.

Выхаванне асобы ў народнай педагогіцы Мазырскага Палесся адбывалася на аснове высокай маральнай адказнасці, таму ў паводзінах дзяцей, асабліва падлеткаў, адзначалася пераважна негатыўнае, а не станоўчае, часцей выказвалася асуджэнне, а не пахвала.

У сваю чаргу такія адносіны ў традыцыйнай сям'і тлумачацца кансерватызмам палешукоў, імкненнем да падтрымання звычаяў, парадку. Лічыцца што, калі дзеці не будуць слухацца і павважаць бацькоў, выконваць іх патрабаванні, то парушыцца спрадвечны лад жыцця. Адсюль строгаць, патрабавальнасць да дзяцей і асабліва падлеткаў, якія наўмысна або ненаўмысна могуць нанесці шкоду сабе і сваёй сям'і.

Адзначанія асаблівасці менталітэту і нацыянальнага характару сфарміраваліся ў складаных прыродных і сацыяльна-гістарычных умовах і абапіраліся на дастаткова аскетычныя рэлігійныя патрабаванні. Яны блакіравалі новаўвядзенні, гарантавалі пераемнасць выхавання як у межах канкрэтнага пакалення, так і на працягу гістарычнага шляху этнічнай супольнасці.

Літаратура

1. Волков, Г.Н. Этнопедагогика : учеб. для студентов сред. и высш. пед. учеб. заведений / Г.Н. Волков. – Москва : Академия, 2000. – 176 с.
2. Касько, У.К. Палескі дзівасіл : бел. нар. прыказкі, прымаўкі, выслоўі : са скарбніцы А. К. Сержпутоўскага / У.К. Касько. – Мінск : Выш. шк., 2005. – 383 с.
3. Пяткевіч, Ч. Рэчыцкае Палессе / Ч. Пяткевіч ; уклад. У. Васілевіч [і інш.]. – Мінск : Бел. кнігазбор, 2004. – 672 с.
4. Сербовъ, И.А. Белоруссы-сакуны : краткий этнографический очеркъ / И.А. Сербов. – Петроградъ : типография императорской академии наукъ, 1915. – 180 с.
5. Этнаграфія Беларусі : энцыкл. / рэдкал. : І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелСЭ, 1989. – 575 с.